

Hartmann, Antonín

[Špaňár, Július; Kettner, Emanuel. Latinčina: pre 1.-3. ročník stredných všeobecnovzdelávacích škôl]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1967, vol. 16, iss. E12, pp. 256-257

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/109955>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

J. Španár—Em. Kettner, Latinka pre 1.—3. ročník stredných všeobecnovzdelávacích škôl. Slovenské pedagogické nakladateľstvo Bratislava 1965, stran 468 + 22 obrazových príloh.

Učiteľé, jimž po dvanásťročnom prerušení byl od počátku škol. r. 1965/66 uloženo úkol na humanitní větví SVVŠ vyučovat latině jako povinnému předmětu, jistě radostně sáhli po nové a vkusně vypravené učebnici latiny vydané k tomuto datu zatím jen ve slovenském znění. Nová a neobvyklá je její vnější úprava, neobvyklá je také její vnitřní struktura.

Učebnice má tři části, první dvě po 25 lekcích obsahují gramatické učivo, třetí výběr z latinských autorů pro četbu.

V uspořádání každé lekce se autoři učebnice nejvíce odchýlili od tradičního postupu dřívějších „cvičebnic“ jazyka latinského a přiblížili učebnicím moderních jazyků. Každá lekce se totiž skládá ze čtyř základních částí, jimiž jsou výchozí text, slovíčka k textu, gramatika a cvičení. Lekce je uvedena vytčením učebního cíle, např. II. deklinace, vzor servus, servi; exemplum, exempli. Někdy jsou pro jednu lekci dva učební cíle, např. II. konjugace, adjektiva I. a II. deklinace, což není v rozporu s metodickými pravidly, protože v takových případech je nová látka přímým pokračováním nebo dovršením předchozí lekce. Ostatně je možno takto žákům tím názorněji ukázat vztah mezi jevy zdánlivě různými, např. mezi adjektivy III. deklinace a participiem přítomným.

Výchozí text je rozložen ve dvě části po 8—10 větách a je určen pro dvě hodiny. Je složen z uměle sestavených jednoduchých vět, jejichž obsah je jasný, hodnotný, zaměřený nejprve na svět obklopující žáka, později více na život klasického starověku a na oblast výchovy. Od 26. lekce jsou věty čerpány většinou z antických autorů. Autorům učebnice se podařilo vyhnout se, a to zcela důsledně, neuzitečné přítěži učebnic latiny i z nedávné doby zatěžující věty formálním cílem, slovy nejasného obsahu z oboru filosofie a moralistní tendencí.

Na výchozí text navazují slovíčka, která jsou uvedena ihned pod textem. Jejich počet nepřesahuje dvacet slovíček v jedné lekci. K tomu jest připočítat další slovíčka z nepovinné páté části v průměrném rozsahu přibližně 10 nových slov, takže při celkovém pensu 30 slov na jednu lekci, tj. průměrně 15 na jednu vyučovací hodinu se autorům podařilo zachovat rozměrnou a ušlechtilou, praxí vyzkoušenou míru slovní zásoby, již při dobrém vedení je možno zvládnout. Problematiké však je umístění slovíček ihned pod textem, což je ve srovnání se všemi dřívějšími učebnicemi novum. Tento postup je sice vlastně učebnicím moderních jazyků a je organický, ale pro latinu sotva splňuje žádanou funkci. Jednak navádí žáky slabší vůle k povrchní práci, jednak při zaměštnání s textem oslabuje soustředění pozornosti na text, protože zrak mimoděk třepe po řádkách, v nichž se žákovi zdánlivě nabízí pomoc při hledání smyslu textu. Ostatně bude třeba vyčkat zkušenosti vyučujících, která ověří vhodnost toho kterého postupu.

V 3. části lekce je gramatický výklad, navazující na výchozí text. V této části je v padesáti lekcích obsažena zhruba celá latinská gramatika, všechno pravidelné tvarosloví čítaje v to deponentia, bez výjimek, z nepravidelných sloves je uvedeno ire, ferre, velle, nolle, fieri, ze syntaxe všechny druhy vět spojkových, všechny vazby typické pro latinu, i ablat. absol. a gerundium s gerundivem, aniž se přitom zabíhá do podrobností, zkrátka vše, co je nutné při práci s textem latinského autora. Na rozdíl od učebnic latiny, která začínají jménem — z praxe je známo, že právě tato jména potřebují často věcného výkladu —, vracejí se autoři naší učebnice k staršímu osvědčenému postupu a začínají slovesem. Výklad je podáván srozumitelným a věku a chápavosti žáků přiměřeným způsobem. Podle okolností se názorně ukazuje, co je vhodné s jazykem mateřským, jindy co oba jazyky rozlišuje. Na shody se neustále upozorňuje porovnáváním, které je z didaktického hlediska jedním z nejučinnějších prostředků, jímž je možno žákům zajistit trvalé osvojení vědomostí. Názornosti často napomáhá graficky výrazná úprava výkladu. Na vhodných místech je zařazeno shrnutí a opakování určitých úseků probraného učiva. Gramatický výklad doplňuje šest přehledných tabulek s tvaroslovím.

Největší novinkou je čtvrtá část lekce, označená jako cvičení. Obsahuje metodické pokyny, jejichž cílem je procvičit a prohloubit probrané gramatické učivo. Otázky na procvičování tvarosloví překladem, obměnou vět, tvořením jednotlivých tvarů se střídají s otázkami o původu a významu cizích slov, majících základ ve slovíčkách téže lekce, a s odkazy na učebnici dějepisu. Vzámu otázky po významu slova, vztahu mezi věcí a jejím pojmenováním převažují, a to právem, protože vyhledávání a vykládání významových souvislostí pokládáme za jeden z nejcennějších a nejučinnějších prostředků rozumového výcviku. Některé otázky, např. X/d na str. 51, XXIII/f na str. 100 jsou průpravou k práci se slovníkem. Rozmanitost, s níž je tato část zpracována, je o to záslušnější, oč větší bývá nebezpečí, že se učitel při procvičování gramatiky nevyhne jednotvárnosti. Za metodické poznámky budou nejvíce vděční zvláště ti učitelé latiny, kteří během své pedagogické praxe za studií na rozdíl od jiných studentů neměli možnost hospitovat v hodině povinné latiny.

Rozmanitostí vyniká rovněž 5. část lekce, která je neobligátní. Střídají se tu „živá“ latinská

řetě. Pestrého materiálu, který tu je nashromážděn, užije učitel nejen k osvětlení a oživení hodiny, nýbrž i pro rozšíření rozhledu po literatuře a vůbec po životě starověkého Říma.

Za každou lekcí je malý obrázek zhotovený podle antického vzoru. Plní nejen dekorativní funkci z hlediska estetického, ale pro svůj obsah podává názorné poučení o kultuře a antickém životě z jeho nejrůznějších stránek. Toto poučení doplňuje ještě 22 celostránkových příloh, jež vynikají velmi zdařilým provedením. Obrazovou výzdobou pokračuje tato učebnice v dobré tradici našich učebnic latiny.

Třetí část učebnice obsahuje latinské texty pro četbu. Předchází jim stručný literárně historický přehled podaný způsobem přístupným žákům se závěry, jež je možno ověřit na vybraných ukázkách. Při sestavování výboru pro četbu byli autoři učebnice podle našeho názoru postaveni před nejtěžší úkol. Bylo obtížné vybrat z autora úryvky obsahově nebo umělecky hodnotné, ale zároveň jazykově přístupné, aby žák při práci s textem nebyl postaven před nepřekonatelné potíže a neztrácel chut a odvalu k samostatné práci. Odmítáme-li ustálený kánon četby, pak je každý výběr hodně závislý na subjektivním názoru autora „ditanky“. Je možno říci, že rozmanitý výběr ukázek z římské literatury, z latinské literatury středověké i novověké a napsit, uspořádaný v chronologickém pořádku, zachycuje to nejdůležitější, co by žák SVVŠ měl znát. Tak ukázky z Caesara (I 1 v části gramatické, VI 13—15, 19, 21—23, VII 4,89) v rozsahu přibližně jednoho sta řádků ukazují, že naše hodnocení Caesarovy osobnosti a jeho díla je založeno na autentickém textu. U básníků se latinský originál střídá s moderním uměleckým překladem. Zvláštní zmínky zasluhuje poznámka o římském nápisu na trencínské skále. Ukazuje, jak i objevy v nejnovější době — nápis v alžírské Zané publikovaný roku 1955 — rozhojňují naše vědomosti o antice a jak obtížné se dochází k novým vědeckým poznatkům.

Interpretační vysvětlivky následující za textem vhodně napomáhají jeho pochopení. Obsahují věcný výklad a gramatické zvláštnosti, které nebyly vloženy v gramatické části. Po nich je stručné poučení o ohlasech autorova díla v pozdějších literaturách. Výběr je uzavřen úvodem do římské metriky a cenným seznamem moderních českých a slovenských překladů z antických autorů, pokud nebyly uvedeny v jednotlivých autorů. Na konec je připojen užitečný latinsko-slovenský slovník, obsahující kolem 2000 hesel.

Vítáme tuto učebnici latiny jako významného pomocníka pro pěstování latiny na našich školách a přejeme žákům a učitelům, aby z úspěchů žáků v poznávání základů evropské kultury měli užitek nejen žáci, nýbrž i celá společnost.

Antonín Hartmann

Ve 4. svazku Stockholm Studies in Classical Archaeology, jež tvoří součást Acta Universitatis Stockholmiensis, vydal k posmrtné počti A. W. Perssona r. 1965 Gösta Säflund Excavations at Berbatí 1936—1937 (Str. 162, obr. 129, 1 plánek; cena 50 šv. kor.).

Je to důkladná provizorní zpráva o Säflundově archeologickém výzkumu, publikovaná dlouho po dvou výkopových kampaních před druhou světovou válkou, za níž se ztratilo mnoho materiálu, který byl uložen v muzeu v Naupliu. Jde tu o nevelké, ale významné prehistorické středisko v údolí Berbatí, nedaleko od východ od Mykén. Jeho antické jméno se nezná. Persson soudil, že se jmenovalo Prosymna, a takový je i dnešní oficiální název lokality.

I. část publikace (str. 13—90), nadepsaná Mykénské hroby komorové v západní nekropoli, podává výsledky průzkumu 12 komorových hrobek s dromem, vyhloubených ve skalním svahu v několika různých výškových rovinách. Uvedeny jsou jejich rozměry (většinou kolem 3 m × 3 m, o výšce kolem 2 m, dromos různé délky zataraseny kameny), půdorysné tvary, které nejsou stejné a pravidelné, stav dochování koster a jejich uložení (jde vesměs o hroby kostrové), nalezené milodary, jejich dispozice a stratigrafie, neboť jde o rodinné pohřby po delší dobu. Votivní drobné předměty jsou podrobně popsány a časově zařazeny skoro vesměs podle keramiky — jde tu o doklady z Myc III A 1, A 2 a III B. Doba asi 200 let, 15. a 14. stol. Z nich jsou zvláště významné: džbán se zobáčkovým ústím zdobený sepií (obr. 20—23) a spirálami (obr. 43—46) a hydrie (obr. 55—58). V hrobce III. je i keramika geometrická — z ní vyniká kráter (obr. 70—73) a skyfos (obr. 75). Vedle keramiky velmi rozmanitých tvarů, malované i bez výzdoby, jejíž velká část je zobrazena, byly milodarem terakotové figurky žen (jedna s dítětem v náruči, obr. 16), bronzové jehlice, spony, prsteny, perly ze skleněné pasty, steatitové, z karneolu aj. (vesměs bez zobrazení). Interiéry hrobek jsou zachyceny ve stavu výzkumu velmi dobrými fotografickými záběry a půdorysné nárysy s příčným řezem v dronu i v hrobce poskytují názorný obraz objektu. Užitečný a instruktivní je u každé hrobky přehled chronologie jednotlivých vrstev a souhrnný obraz nálezy podle jednotlivých druhů s detailním popisem a podle uložení ve vrstvách nad sebou (v hrobce XII jich